

SOCIJALNA DIMENZIJA GRIJEHA *

Joze f Majka

Grieh se u tradicionalnoj teologiji definira kao čin odmetnuća od Boga ili prekršaj naravnog reda koji je Bog postavio. Učilo se dakle najprije o pojedinačnom činu i o osobnoj odgovornosti subjekta. Ipak se već u Starom zavjetu nalazi pojam zajedničkog grijeha i zajedničke odgovornosti, kad se npr. u Ozeja (2, 4) čitav Izrael optužuje zbog nevjernosti i preljuba, i sinovi se Izraelovi nazivaju preljubničkim porodom (2, 6). U *Ponovljenom zakonu* čitamo o odgovornosti za grijeh u povijesnoj dimenziji: »Ja sam naime Gospodin Bog tvoj, koji uzvraćam nepravednost otaca na sinove do trećeg i četvrtog koljena, onima koji me mrže...« (Dt 5, 9). I u Novom se zavjetu nalaze tekstovi (Mt 23, 35; Dap 7, 51—53; 1 Iv 5, 19), u kojima se jasno očituje sigurna odgovornost za zla djela, kako u društvenoj, tako i u povijesnoj dimenziji.

Potridentski teolozi moralisti radije nastoje dokazati pojedinačnu i osobnu narav grijeha,¹ dok o njegovoj društvenoj dimenziji gotovo potpuno šute. Postavljaju, doduše, pitanje o tuđim grijesima, ali i tada rasuđuju samo o odgovornosti nekog sudionika;² isto tako se problem sablazni radije tretira u međusobnoj nego u društvenoj dimenziji.³

Takav se, pojedinačni vid grijeha očituje i u njegovim definicijama: »slobodan prijestup Božjega zakona«⁴ »zao ljudski čin«⁵ ili, kao Böklea: »Slobodna i radikalna odluka čovjeka protiv poticaja Božjega«.⁶ Takav se postupak teologa može lako protumačiti: Trident je naime morao rasuditi i odbiti krivu nauku reformatora, osobito Luthera, o istočnom grijehu. Po toj nauci, kao što znamo, sama pohota koja proistječe iz istočnog grijeha, ostaje grešna i poslije primljenog krštenja.⁷ Stoga teolozi, koji su se željeli ograditi od nauke reformatora, radije govore o grijehu kao o osobnoj odluci, nego o njegovim društvenim utjecajima. I danas rijetki pristupaju tome problemu, rijetko uvode nove razlike u poimanju grijeha i cijelo pitanje gledaju u povijesnoj i društvenoj dimenziji.

•
* Autor je ove rasprave Poljak prof. dr. Joze f Majka, rektor Papinskog bogoslovske fakulteta u Wroclovu, pisac brojnih zapaženih studija. Ovu je temu u vidu predavanja održao na Pastoralnom tečaju u Splitu od 26. do 28. lipnja 1978. Rad je nakon toga predao našem ureduništvu da se objavi u Crkvi u svijetu. (Na hrvatski su ga preveli prof. R. Radica i dr. D. Šimundža.)

¹ A. Noldin, A. Schmitt, *Summa theologiae moralis*, t. I, n. 289 ss; B. H. Merkelbach, *Summa theologiae moralis*, t. I, n. 446 ss.

² B. H. Merkelbach, op. cit., n. 487 ss.

³ Ibid. n. 957 ss.

⁴ A. Noldin, op. cit., n. 289.

⁵ B. H. Merkelbach, op. cit., n. 413.

⁶ F. Bökke, *Grundbegriffe der Moral*, Aschaffenburg 1966, p. 89.

⁷ *Breviarum fidei*, Poznań 1964, p. 251 ss.

Ipak ima nekih teologa koji uvode razliku između grešnog čina (grijech kao čin) s jedne strane i moći grijeha na ovom svijetu (grijech kao moć), a uz to govore i o grijehu kao suvremenom znaku društvenog stanja (grijech kao znak).⁸ Neki opet raspravljaju o suprotnosti između osobnog grijeha i grijeha svijeta,⁹ o čemu se govori često u Sv. pismu (Iv 1, 29 i drugdje). Oni grijeh svijeta tumače s obzirom na posebne uvjete života koji postoje u nekim društvima, u kojima kao da ljudi žive pod vlašću grijeha. Radi se dakle o ovom svijetu, u kojemu vlada grijeh, kojemu se Krist nije očitovao (Iv 14, 19 i 22), jer Ga svijet nije primio, jer Ga mrzi (Iv 12, 31; 15, 18; 16, 8—11).¹⁰ Drugi napokon ne propuštaju istaknuti crkvenu dimenziju grijeha: »Svaki je naime grijeh zločin protiv spasa braće, smanjuje puninu Mističnog Tijela Kristova«,¹¹ utječe na život svih, stoga se njegovo značenje mora protumačiti u svjetlu dogme o zajedništvu svetih.¹²

U sociološkom se pogledu grijeh može označiti kao poremećaj naravnog reda od strane čovjeka; stoga može negativno utjecati i na život drugih i na postizanje njihova savršenstva. Naime, svi mi u svojem životu ovisimo jedni o drugima, dapače i o sustavima čitava društvenog života. Zbog grešnih djela velikog broja ljudi ti se sustavi mogu tako usmjeriti da ne samo vršenje kreposti postane vrlo teško, nego se često, kako se to danas, čini se, događa, i sam život može samo uz najveće poteškoće očuvati.

S jedne strane teolozi dakle počinju raspravljati o grijehu svijeta i njegovoj društvenoj dimenziji, s druge sociolozi ukazuju na socijalne učinke grijeha, sumnjajući, očito, u sretan ishod čitava ljudskog društva. Ne smijemo, prema tome, u ovome razmatranju zaboraviti na ta dva vida istoga problema.

Budući da Krist mora biti svrha svakog djela i spas duša, sve što kažemo treba gledati u svjetlu Evanđelja. Sam problem je za djelo evangelizacije od velike važnosti; i tu svrhu želimo imati pred očima dok raspravljamo. Poruke Pavla VI. (*Evangeliū nuntiandi*) puno nam pomažu u ovom našem razgibanju.

Socijalna dimenzija grijeha s teološkog aspekta

»Grieh svijeta«

Kao odluka da se čovjek odvrti od Boga i zanemari njegovu volju, grijeh ima doista posebnu i osobnu narav; društvo naime nije osoba u strogom smislu (premda se s pravom govori o moralnim ili pravnim osobama); tim više ne možemo govoriti o društvu kao o nekoj Iznad-osobi. Zajednički subjekt grijeha ili odgovornosti za počinjeni grijeh doista ne postoji; čini se da treba odbaciti takvo shvaćanje. Ipak u tek-

⁸ F. Böckle, op. cit., p. 90 ss.

⁹ P. Schoonenberg, *Theologie der Sünde*, Einsiedeln 1966, p. 115 ss; F. Scholz *Schuld, Sünde, Fehlhaltung*, Augsburg 1971, p.

¹⁰ P. Schoonenberg, op. cit., p. 118.

¹¹ B. Häring, *Nauka Chrystusa*, Poznań 1962, t. I, p. 330.

¹² Ibid. Cfr. H. Assmann, *Die soziale Dimensionen der persönlichen Sünde*.

stovima Sv. pisma, pa i svagdanjem jeziku, osobni se grijeh izražava u nekoj vezi s općim grijehom čitava čovječanstva. Ta se veza, očito ne shvaća jednoznačno, stoga je moramo marljivo ispitati. Grijeh čitave kuće Izraelove (Hoš 7) ili pojedinih plemena (Oz 11—12), što smo već spomenuli, upućuje na mišljenje da proroci kore neki zajednički pojam grijeha; isto tako se u N. zavjetu (Mt 23) govori o grijesima čitava židovskog naroda. S druge strane, ima govora u Sv. pismu o posebnoj naravi grijeha i osobnoj odgovornosti za grijehe, dok se već u S. zavjetu postavlja načelo da se ne smiju kazniti sinovi za grijehe otaca. To načelo potvrđuje dakle osobni značaj grijeha.

Ta je antinomija dovela suvremene teologe do ispitivanja »grijeha svijeta« po formuli sv. Ivana (Iv 1, 29). Mnoge izreke Sv. pisma i obrazlaganja teologa ocrtavaju, čini se, trostruku sliku ovoga problema:

1. »Grijeh svijeta« je istočni grijeh, svi se njegovi učinci očituju u životu svakog čovjeka i čitava čovječanstva. Krist je došao na ovaj svijet, da spasi sve ljude od toga grijeha. U tom smislu je Krist pokazao svijetu, položenu u grijesima, milosrđe i ljubav (Iv 3, 16; 2 Kor 5, 19; 1 Tim 1, 15).

2. Svijet u grijesima u drugom smislu označava svijet koji je odbacio Krista i njegovo Evanđelje, živi u grijesima i od Boga se odvratio. Po riječima sv. Jakova, kršćanin se mora »čuvati neokaljan« od ovoga svijeta (Jak 1, 27), jer je »prijateljstvo ovoga svijeta neprijateljstvo Boga« (Jak 4, 4), a po sv. Pavlu je »mudrost ovoga svijeta ludost kod Boga« (1 Kor 3, 19). Svijet nije upoznao spasitelja (1 Iv 1, 10), dapače ga je propeo (1 Kor 2, 8), jer »ga je mrzio« (Iv 15, 18), jer je »sav svijet položen u zlu« (1 Iv 5, 19).

3. Odatle i treća slika »grijeha svijeta« ili svijeta postavljena u grijesima: »Odmetnuće od Boga«, kaže F. Böckle, »završava u pogubno nasilje: kao što u životu čovjeka osobni grijeh vodi u druge grijehe, tako i u povijesti čovječanstva grijeh stvara okolinu ili moralni prostor, u kojemu se pruža prilika za grijeh.«¹³ Po jednom je čovjeku došao grijeh na ovaj svijet (Rim 5, 12), i u stanju grešnosti, kad je čovjek lišen milosti, možemo govoriti o lakoći da se sagnješi. Nalazeći se u grešnoj okolini, čovjek upada pod vlast grijeha, živi u prostoru pobune protiv Boga. Grijeh svijeta se dakle ovdje shvaća kao okolina, u kojoj je, čini se, sloboda na neki način uvjetovana, odakle se teško obraća Bogu, tako da se može govoriti o uvjetovanoj ili, kako se danas kaže, »položajnoj« slobodi čovjeka.¹⁴ Budući da je čovjek tako pritisnut snagom zloće, pod vlašću, da tako kažem, prvaka ovoga svijeta, njegovo obraćenje Bogu može biti vrlo otežano.

Schoonenberg je postavio pitanje:¹⁵ koji su sastavni elementi grešnog »položaja« čovjeka na ovom svijetu? On nabraja tri, ali je, očito, prema njemu treći bitan:

¹³ F. Böckle, op. cit., p. 92.

¹⁴ P. Schoonenberg, op. cit., p. 122 s.

¹⁵ Ibid. p. 128 ss.

¹⁶ Sermo de die 26 Oct. 1946.

1. Najprije, radi se o sablazni: živeći svaki dan pred licem grijeha, čovjek i sam želi raditi slično; tim više što ponavljanje grijeha prelazi u neki sustav života, i u tom smislu vrši pritisak na čovjeka.

2. Schoonenberg zatim govori o moći grijeha nad čovjekom koji živi u takvu svijetu, nad njegovim umom i voljom. Ta se moć sastoji u tome da potamnjuje spoznaja moralnog dobra i moralnih zasada koje iz toga proizlaze, dotično njihovo priznavanje: više se ne cijene dobro i krepost, nego, često, fizičko nasilje, bogatstvo i zemaljska moć. Te se naime »vrijednosti« u takvu društvu uzdižu, a krepost pada u bescijenje, dapače se ismijava. Sama se dakle moralna svijest i red odgoja tako usmjereju, da ljudi ne mogu bez velike poteškoće praviti razliku između zla i dobra.

3. Ipak on drži da se bitna oznaka ovoga svijeta sastoji u tome što je u takvu položaju onemogućen pristup spasiteljskoj milosti, tako da ljudi ne mogu naći i upoznati Krista, a bez milosti nije moguće prekinuti taj krug grijehâ. Naime, živi se u takvoj okolini ljudskog kulta, pri čemu se zanemaruje potreba milosti i odbacuje svijest o grijehu. »Najveći je grijeh ovoga vremena«, rekao je već 1946. Pio XII, »u tome što su ljudi izgubili svijest o grijehu i njegovu značenju u njihovu životu.«¹⁶

Grijesi članova Crkve

Kad raspravljamo o društvenoj dimenziji grijeha u teološkom smislu, potrebno je postaviti pitanje: što se misli o grijehu u pogledu zajednice u kojoj smo sjedinjeni Kristovom ljubavlju; što treba reći o grijesima članova Crkve? Narod je naime Božji »tijekom svojega zemaljskog putovanja« podložan grijehu u svojim članovima;¹⁷ za zajedništvo svetih to ne može biti sporedno.

Da bismo bolje razumjeli značaj grijeha u Kristovoj crkvi, potrebno je govoriti o naravi crkvene zajednice, o njezinoj vezi s Kristom i Presv. Trojstvom. Naime, u toj zajednici na neki način ulazimo u život Presv. Trojstva: Duh Sveti je poslan, kaže *Svjetlo naroda*, na dan Pedesetnice da trajno posvećuje Crkvu, da bi oni koji vjeruju u istom Duhu imali pristup k Ocu po Kristu (Ef 2, 18). On je Duh životvorni i izvor vode koja teče u život vječni (Iv 4, 14; 7, 38—39), po kojemu Otac oživljuje ljude umrle grijehu, dok ne uskrisi u Kristu njihova mrtva tjelesa (Rim 8, 10—11). U Crkvi i u srcima vjernika Duh stanuje kao u hramu (1 Kor 3, 16; 6, 19), u njima moli i daje svjedočanstvo posinovljenja (Gal 4, 6; Iv 16, 13).¹⁸

Zajedništvo s Kristom u zajednici Crkve veže svakoga od nas vezama ljubavi s Presv. Trojstvom; grijeh kida tu vezu, rastavlja nas od Boga i uništava u nama djelo Oca i Sina i Duha Svetoga. I naša veza s braćom i čitava zajednica Crkve trpe zbog grijeha svih članova. »Po Božjoj odredbi«, upozorava Häring, »svi smo sjedinjeni u Kristu Isusu kao u glavi, stoga je svaki grijeh protiv glave grijeh i protiv tijela. Nijedan

¹⁷ *Decretum de oecumenismo*, n. 3.

¹⁸ *Constitutio dogmatica de Ecclesia Lumen genitum*, n. 4.

grijev, iako je osobni i tajni, nije privatni grijeh, nego je društveni, ima društvenu ili radije protudruštvenu narav. Vanjski su učinci grijeha i širenja zla u društvu samo vanjski znakovi postupaka koji se odvijaju u dubini, a mogu uništiti i sam sustav zajednice.«¹⁹ U crkvenoj su tako dimenziji grijesi članova Crkve vanjski znakovi dubljeg rušenja, koje se događa u crkvenoj zajednici.²⁰ »Nema takva grijeha koji ne bi uništavao lice Crkve i koji ne bi pokazivao zanemarivanje ljubavi i međusobne odgovornosti članova.«²¹

Crkva je, doduše, u svojim članovima podložna grijesima,²² ali je svaki grijeh »zapreka Crkvi da dovede do svrhe svoju puninu katoliciteta u onim sinovima koji joj pripadaju po krštenju, a rastavljeni su od njezina potpunog zajedništva.«²³ Moć tmina po grijesima vjernika potamnjuje lice Crkve te ona teže vrši svoju spasiteljsku misiju koju joj je Krist povjerio.

Društvena dimenzija grijeha u sociološkom vidu

Kao što je očito iz teološkog izlaganja, iako grijeh u svojoj društvenoj dimenziji ne uništava potpuno slobodu čovjeka, ipak je može ograničiti. Postavlja se dakle pitanje: kako grijeh utječe na djelovanje ljudi, odnosno koji su putovi i mehanizmi tog utjecaja? Kako zbog mnoštva grijeha i njihova ponavljanja nastaju nove prilike i nova, zla »situacija«? Ta pitanja nemaju više teološki nego sociološki aspekt, stoga im moramo sociološki pristupiti.

S tog stajališta nam se ukazuju tri vida ovoga problema ili, određenije, tri načina po kojima ljudi naginju grijehu. Govorit ćemo stoga o *posljedičnim, psihosociološkim i socio-strukturalnim dimenzijama grijehâ*.

Posljedične dimenzije grijehâ

Kao odluka protiv postavljenog reda od Boga, grijeh je ujedno i djelo protiv prirode; ruši prirodni red u čovjeku i društvu. Na taj način lančano proistječu razni učinci zla u fizičkom i moralnom smislu; grijeh širi svoju zarazu na počinitelje, njihove bližnje i cijelo društvo. Alkoholizam npr. ruši moralno i fizičko zdravlje alkoholičara, donosi mu ekonomsku štetu, a njegovi su učinci vrlo pogubni i za obitelj u moralnom i ekonomskom smislu, kao i za njegovo buduće potomstvo. Čitavu društvu alkoholičar donosi moralnu, socijalnu i ekonomsku štetu. Slično tome neuredna pohota za bogatstvom ili želja za sramotnim dobitkom ne samo da su uzroci krađe i pljačke nego su u stanju zaraziti čitav društveni red; stvaraju razne sustave ekonomskog ropstva, potiču na različite oblike lihve i na stjecanje nepravednog dobitka; zbog toga nastaju pobune i ratovi, tako da se čini da smo već blizu propasti čovječanstva.

¹⁹ B. Häring, op. cit., t. I, p. 330; H. Küng, *Rechtfertigung, Die Lehre Karl Barths und eine katholische Besinnung*, Einsiedeln 1957, p. 173.

²⁰ F. Böckle, op. cit., p. 93.

²¹ K. B. Ritter, W. Stählin, *Die Ordnung der Beichte*, Kassel 1952, p. 14.

²² *Decretum de oecumenismo*, n. 3.

²³ *Ibid.* n. 4.

Sličnih primjera ima vrlo mnogo, ali ovo je dosta. Njihovo marljivo istraživanje dovodi nas do istog zaključka: pogubni učinci grijeha lako se u socijalnom redu množe, tvore svoj veliki lanac, koji sve više steže ljude.

Ima slučajeva gdje tako veliki broj grešnika u društvu koje im se ne zna ili jednostavno ne može savjesno i smiono suprotstaviti stvara tako veliko »breme« zlih djela da je nakon toga ne samo vrlo teško nego i gotovo nemoguće to smanjiti, pa i verbalno im se protiviti. Budući da je čovjek skloniji zlu, čini se da taj mehanizam zlih djela nalazi svog saveznika i u ranjenoj ljudskoj naravi. Tako učinci grijeha u društvu nekako automatski rastu uzajamnim (Feed-back) utjecajem.

Psihosociološka dimenzija grijeha

Ima više pojava psihosociološke naravi koje idu na ruku ovom postupku. Socijalna psihologija je znanstvena disciplina koja nastoji protumačiti načine čovjekova djelovanja u društvu. Radi se osobito o međuosobnim odnosima, tj. o tzv. uzajamnom utjecaju i vladanju u malim društvima gdje ljudi neposredno borave zajedno. Od velike je važnosti sam mehanizam međusobnog djelovanja u tim društvima koja imaju veliku privlačnu snagu, pa i prisilnu nad svojim članovima, a mogu također steći i moćan utjecaj na širi krug. Ako ta društva postave za cilj, može odatle nastati velika šteta za čitavo društvo. Postoje naime takvi mehanizmi koji ujedinjuju i izjednačuju djelatnost članova u takvim društvima, tako da pojedinci gotovo ne mogu drugačije raditi, a da ne bi bili odbačeni od društva. Čini se da postoje slijedeći elementi takva mehanizma:

1. Svi se članovi malog društva nastoje izjednačiti; i to tako što jedni teže da rade poput drugih ili poput već obavljenih djela.²⁴

2. Društvena sugestija predstavlja drugi element tog mehanizma, a sastoji se u trostrukom načinu: u sklonosti za ponavljanjem djelovanja, ponavljanjem obavljenih čina; u sklonosti da se nastavi djelo koje je započeto; i u sklonosti da se radi kako naređuju drugi, osobito onih koji su na čelu društva ili u društvu mnogo znače.²⁵

3. Slijedeći je faktor fenomen koji se naziva »društveno olakšanje«. To se sastoji u tome što čovjek radeći zajedno s drugima obično lakše ispunja i s većom privrženošću obavlja svoju dužnost. Isto je tako lakše i bolje djelovanje čovjeka, ako se, kako kažu, izjednači s tim malim društvom, u kojemu radi svoj posao.²⁶ Izjednačivanje je takav odnos čovjeka prema društvu kao da s njim čini jednu osobu, stoga osjeća da je sve društveno i njegovo.

4. Često se govori o porastu privrženosti kad se čovjek nalazi u puku i zajedno s mnogima radi. Tada postoji snažna privrženost koja se ne

²⁴ S. Baley, *Wprowadzenie do psychologii społecznej*, Warszawa 1959, p. 89 ss; O. Klineberg, *Psychologie sociale*, Paris 1959, t. II, p. 495 ss.

²⁵ O. Klineberg, op. cit., p. 498.

²⁶ S. Baley, op. cit., p. 106.

može predvidjeti i očuvati; stoga djelovanje mnoštva može nadvisiti sve naume sudionika.²⁷

5. Postoji napokon i težnja da se ljudi žele izjednačiti sa svojom okolinom i tako se ponašati da se i ne primjećuju. Ima autora koji prihvaćaju riječ iz bioloških znanosti i govore o »društvenom oponašanju«. Drugi u takvom slučaju ističu pritisak društvenog mišljenja. Čini se da je u malim društvima taj pritisak teži. Mala društva koja si postavljaju opaku svrhu često i na van vrše snažan pritisak, tako da se čini da stvaraju opće mišljenje. Takva društva koja se pučki obično nazivaju »klike« ne samo da, sijući posvuda strah, svakoga mogu prisiliti na šutnju, nego na razne načine zahtijevaju da ih svatko javno hvali i slavi, dapače sve poduzimlju da bi i drugi sudjelovali u njihovim opakim i grešnim naumima, da ih u svemu podržavaju i potpomažu. Misle naime da će tako umanjiti svoju odgovornost.

Socio-strukturalne dimenzije grijeha

I sam socijalnopolitički red može biti grešan u svojim načelima, kad stvara takve sustave zakona i socijalnih ustanova, koji vode u duhovnu propast i sile ljude da grijеше; pošten čovjek u takvu sustavu jedva može živjeti, jer su mu, čini se, i poštenje i fizički opstanak u pitanju, izloženi opasnosti.

Već je sv. Augustin u *De civitate Dei (Država Božja)* tvrdio da država koja u svojem sustavu zakona i svojoj djelatnosti zanemaruje načela kršćanske pravde veliki lopov. To posebno treba kazati o državama koje idu za porobljavanjem drugih naroda, koje u tome vide svoju svrhu i cilj djelovanja. To se isto mora reći i o predsjednicima država koje spremaju ratove ili ih vode da bi na taj način utvrdili svoju vlast ili ustanovili tiranski sustav vladanja.

Mnogi su upravitelji država i drugi predsjednici društava još od rimskih vremena do naših dana slijedili krivo načelo: »podijeli, pa vladaj«. Na temelju tog načela često vrlo oštro i s nekom zlobom provedena u djelo, došla su u društva do tako opasna stanja da nitko više ne može vjerovati ni svojem bratu; svatko sumnjiči svakoga za neprijateljstvo, tako da je čovjek čovjeku gotovo postao vuk.

Ta je izopačenost društvenog života u nekim zemljama došla dotle da su vlastodršci zahtijevali da sinovi svoje roditelje osumnjiče za zločine i da ih prijave. Sve to vodi rušenju međusobnog povjerenja, a uvjetovano je skretanjem političkog i društvenog reda u promišljeni način zastranjivanja. Budući da pojedinac ništa ne može protiv takve sile, preostaje mu samo da mrzi svoje ljude, čitavo društvo i njegov sustav, pa na taj način mnogi žive pod vlašću grijeha.

Drugdje su se pronašle veće i opasnije zamke protiv dobrih ljudi. U zadnje su vrijeme poduzeti mnogi pothvati da se umanjí ovisnost radnika od poduzetnika; i to nije bilo bez nekog uspjeha. Međutim, u nekim je krajevima ta ovisnost poprimila još teži oblik: s jedne se strane

•
²⁷ Ibid. p. 125 ss.

radnicima nameću tolike dužnosti da ih ne mogu izvršavati, a pošto im se umanjila plaća, jedva mogu pošteno živjeti, s druge, često se postavljaju takvi zakoni da ih jednostavan čovjek ne može upoznati i vršiti, stoga mora živjeti u stalnoj opasnosti i strahu da ne bi bio protiv zakona, tako da mu je, čini se, pošten život nemoguć. Na taj je način podložan izopačenju i »osjeća se nemoćnim da se sam protiv zla uspješno bori, tako da se svatko osjeća da je sputan lancima«.²⁸

Politički i ekonomski razlozi, kako se obično kaže, a u stvari opaka želja za vlašću, strah od pobune ili rušenje takva ekonomskog reda, u kojemu ljudi više ne mogu pošteno živjeti, uzroci su djelotvorne i planirane demoralizacije, koja u prvom redu utječe na mlade. S druge strane, boreći se protiv takva nehaja i nereda, mladi upadaju u još gore grijeha i različita zla.

Nikakvo čudo, kad se nitko ne pokušava uspješno oduprijeti valovima alkoholizma, bluda i narkomanije; dapače, u nekim prilikama sve tome ide na ruku, ili se tako napadaju da iz toga ne slijedi nikakav uspjeh. Ako još spomenemo zakone i praksu protiv nerođenog djeteta, onda ćemo vidjeti veliki program nemoralnosti i program uništenja samog ljudskog života.

A što bismo morali reći o izopačenosti uma? Taj se posao vrši na dva poglavita načina:

a) Najprije treba spomenuti tzv. ideološku prisilnu pouku (indoktrinaciju): svaki dan se ponavljaju pokusi da se silom u pamet ljudi, osobito mladeži i djece putem škole, predavanja i drugim sredstvima društvenog priopćavanja, utisnu nazori protuvjerske, pseudohumane ideologije materijalizma i naturalizma. Ono što se često govoreći i čitajući ponavlja može skršiti i samu kritičku moć razuma. Na taj se način šire političke, ekonomske i socijalne ideologije u cilju očuvanja postojećeg političkog poretka i da se u ljudskim dušama nađe neko opravdanje za njegove mnoge zločine. Takav sustav odgoja može u nekim prilikama izopačiti čitave narode, kao što smo vidjeli u vrijeme zadnjeg pogubnog rata.

b) Drugi oblik robovanja duša sastoji se u tome da se stvara takav sustav povreda ljudskih prava, da ljudi nisu kadri pravilno i neovisno prosuditi postojeće stanje stvari, ni odrediti svoj položaj. Skršen siromaštvom, nasiljem i crnim robovanjem, čovjek upada u stanje moralnog nemara, pa i duhovnog slabljenja.

Iz toga je očito da i u suvremenim društvima postoje prostori u kojima se u društvenom životu ostvaruje slika svijeta podložna grijesima, da taj svijet mrzi Boga i ljude. Postoje mehanizmi i postupci koji šire zla djela među ljudima, zamračuju vrednote i moralne norme, postavljaju nepremostive zapreke Kristovoj milosti.

²⁸ Constitutio pastoralis de Ecclesia in mundo huius temporis *Gaudium et spes*, n. 13.

Socijalne dimenzije grijeha i crkveno poslanje

Ne samo grijeh nego i oslobođenje čovjeka od grijeha po Kristu ima svoje socijalne dimenzije. »Doista, između evangelizacije i ljudskog pro-maknuća ili napretka i oslobođenja«, čitamo u *Evangelii nuntiandi* — »dolazi do unutrašnje povezanosti: veze su antropološkog reda, jer čovjek kojega treba evangelizirati nije nešto izvan stvari, nego je osoba podložna socijalnim i ekonomskim pitanjima. Veze su to i teološkog reda, jer se naum stvaranja ne može rastaviti od nauma otkupljenja, koje seže sve do konkretnih uvjeta: da se uništi nepravda i popravi pravda. Veze su to i čisto evanđeoskog reda, tj. reda ljubavi: kako se naime može proglasiti nova naredba, ako se s pravdom i mirom ne promiče pravi bratski napredak čovjeka?«²⁹

Oslobođenje čovjeka od društvenog pritiska koji ga često navodi na grijeh uvjet je za evangelizaciju i njezina svrha, iako ne glavna i apsolutna, nego uvjetna. Glavna je svrha spas po Kristovoj milosti; toj svrsi treba i oslobođenje podvrgnuti. »Crkva spaja, ali ne izjednačuje ljudsko oslobođenje sa spasom u Kristu, jer zna iz Objave, povijesnog iskustva i promatranja vjere da se ne može bilo koje značenje oslobođenja povezati i složiti s evanđeoskim pogledom na čovjeka, stvari i događaje; niti je dostatno ostvariti oslobođenje, obnoviti sreću i napredak, da bi

Odatle slijedi dvostruki zaključak:

Prvi s obzirom na samu narav oslobođenja: ne bilo koje oslobođenje, nego oslobođenje od vlasti grijeha povezuje se s evangelizacijom i postaje njezin sastavni dio. Radi se o podmuklosti takvih društvenih sustava koji silom i pritiskom čovjeka nagone na grijeh, što jednako treba otkloniti kao i sve druge socijalne zapreke koje ljudima onemogućuju pristup k milosti Kristovoj.

Drugo, takvo oslobođenje nije svrha samo sebi, tj., postigavši oslobođenje treba proslijediti evangelizaciju. Oslobođenje je dakle u prvom redu uvjet za evangelizaciju, ono može i mora učiniti da evangelizacija bude lakša. Bez takve pomoći sa strane slobode evangelizacija je vrlo teška, a u nekim slučajevima i nemoguća.

Svrha je evangelizacije obraćanje čovjeka i njegovo savršenstvo u duhu Kristovu; uz to evangelizacija mora pomoći i usavršiti i društvene ustanove. Iako se njihovo savršenstvo ne može izjednačiti s ustanovom kraljevstva Božjega, ipak je uvjet ostvarenju toga kraljevstva i njegov vanjski znak. »Čitavu povijest«, kaže *Radost i nada*, »obuhvaća oštra borba protiv vlasti tame, koja će počevši od postanka svijeta potrajati do zadnjega dana, kao što kaže Gospodin (Mt 24, 13; 13, 24-25; 36-43) ... Stoga Crkva Kristova priznaje da napredak može služiti pravoj ljudskoj sreći, ali ona ipak ne može a da ne razglasuje onu apostolovu: 'Nemojte se suobličiti ovome svijetu'.«³¹

²⁹ Paulus VI, Adhortatio *Evangelii nuntiandi*, n. 31.

³⁰ Ibid. n. 35.

³¹ Constitutio pastoralis de Ecclesia in mundo huius temporis *Gaudium et spes*, n. 37.

Osim toga, evangelizacija teži za vršenjem djela milosrđa u Kristu, a utjelovljenje Krista u ovom svijetu bilo bi nemoguće bez promjene svijeta i njegovih ustanova, što se završava u oslobođenju. »Riječ je naime Božja, po kojoj je sve postalo, postala tijelom i stanovala na zemlji« (Iv 1, 3 i 14), ona je kao savršeni čovjek ušla u povijest svijeta, uzimajući je na se i obnavljajući je (Ef 1, 10). On nam objavljuje da je Bog ljubav (1 Iv 4, 8) i ujedno nas uči da je nova naredba ljubavi temeljni zakon ljudskog savršenstva, pa prema tome i obnove svijeta.³²

Naša se ljubav prema Kristu i braći ne može razviti do svoje punine, ako ne budemo dosljedno radili na takvoj preobrazbi svijeta da dâ se i drugi ljudi spašeni Kristovom krvlju oslobodili od društvenog ropstva grijeha. Za to se oslobođenje može upotrijebiti posljednji eshatološki razlog, jer »premda« — kao što kaže Sabor — »treba uvijek razlikovati zemaljski napredak od rasta Kristova kraljevstva, ipak je taj napredak, ukoliko može pridonijeti da se bolje uredi ljudsko društvo, uvelike važan i za kraljevstvo Božje.«³³

•

³² Ibid. n. 38.

³³ Ibid. n. 39.